

Andrej Rant

VENETSKI IZVOR PRIIMKOV NEKATERIH BENEŠKIH DOŽEV

Abstract

Venetic Origin of Surnames of some Venetian Doges

Venice, the city and the port in the north Adriatic Sea has obtained its name after Veneti who are known from the iron age onwards in the today's country of Veneto. The Republic of Venice was a state of the thousand years old tradition and history. It was ruled by doges who were elected out of the members of the nobility. Their family names reflect the history of the state. Some of them could be determined as names of the Roman origin, some of the Byzantine and Frankish origin. There are eight surnames of 23 doges whose origin could be explained as Venetic or Slavic. Most of them have parallels in present Slovene surnames: Gradenigo - Gradnik, Mocenigo - Močnik, Cicogna - Čigon and Erizzo - Jerič. These surnames of doges presented on coins are in Latin or in Italian form. The oldest legends on gosses coins of G. Soranzo and J. Contarini reveal their Slavic origin: Zupan, Gantar and Žontar.

Uvod

Benetke, pristanišče na severu Jadranskega morja, se imenuje po Venetih, ki so znani od železne dobe naprej v vsej današnji pokrajini Veneto, do Alp na severu in do Padske nižine na zahodu. Po legendi iz antičnih virov so Veneti potomci Trojancev, ki so po padcu Troje prišli v Padsko nižino pod vodstvom Antenorja in od tod pregnali staroselske Euganejce. V Padovi se nahaja srednjeveški sarkofag – Antenorjev grob, kot spomenik davne legende. Beneška republika je bila država s tisočletno zgodovino. Vladali so ji voljeni doži, Mali svet in Veliki svet. Oblast je bila v rokah maloštevilnih patricijskih družin, katerih člani so dosegali vladarsko čast. Rodbinska imena teh družin izvirajo iz različnih obdobij beneške zgodovine in že sama zase govorijo o preteklosti mesta. Tako tudi ni nič čudnega, če med njimi najdemo nekatera, ki so Slovencem razumljiva in so bodisi slovenskega, bodisi venetskega izvora. Nekatera med njimi imajo še danes svoje vzporednice med slovenskimi priimki.

Zgodovinski oris nastanka Benetk

Benetke so nastale in se razvile kot ena izmed mnogih otoških naselbin, kot zatočišče in pribežališče beguncev v nevarnih časih 5. in 6. stoletja. Otočki in lagune vzdolž beneške obale so nastali kot naplavine rek Veneto, Brente, Plave (Piave), Libnice (Livenzo) in Tilmenta (Tagliamento). Tja so se zatekli begunci ob številnih vdorih barbarskih plemen

pred in po propadu Zahodnorimskega cesarstva. Zlasti poguben je bil vdor Hunov leta 453 pod Atilo, ko so Huni porušili mesta Oglej, Konkordijo, Oderzo, Albino in Padova. Begunci so se postopoma naselili ob obali in zgradili naselbine in mesta Gradež (Grado), Caorle, Heraklejo, Jesolo, Torcello in Chioggio. Politično so spadali pod Vzhodnorimsko oziroma Bizantinsko cesarstvo in to pod Ravenski eksarhat. Naselbine je močno ogrozila oblast leta 568 priseljenih Langobardov. Potem, ko si je Karel Veliki podvrigel Langobardsko kraljestvo, je langobardsko oblast zamenjala frankovska. Benetke so bile tedaj zelo odvisne od Bizanca in pomorske trgovine. Republiko so osnovali leta 697. V srednjem veku se je do 13. stoletja imenovala Civitas Rivoalti. Ob Pipinovem vdoru leta 809 so Benečani prenesli središče lagunske države na Realtinske otoke (Rialto). Po letu 812 so Benečani spet prišli pod bizantinsko nadvlado, ki pa so se je sčasoma otresli [1].

Rodbinska imena beneških dožev

Priimki beneških dožev so starodavna imena plemiških družin, ki so tvorile oligarhično jedro, ki je s pomočjo natančno določene republikanske ustave stoletja vladalo Benetkam. Na oblasti, ki je trajala do smrti doža, so se več stoletij izmenjavali doži istih rodbin. Tako je imela na primer rodbina Contarini v sedmih stoletjih na oblasti osem dožev. Rodbinska imena so verni odraz beneške zgodovine. V današnji obliki so vsa več ali manj v poitalijančeni obliki, vendar mnoga od njih kažejo na svoj drugačen, prvotni izvor. Že ime Venezia - Benetke samo po sebi govori o etnični pripadnosti njenih prvih prebivalcev – Venetov. Zato so najstarejši priimki venetski in rimski. Kot venetske lahko opredelimo tiste, iz katerih je razviden njihov protoslovanski izvor in imajo še danes svoje vzporednice pri slovenskih priimkih. Razložljivi so praviloma s slovensko etimologijo. Zgodovina Benetk se odraža tudi v priimkih drugih priseljenih družin bizantinskega, langobardskega, frankovskega in germanskega porekla.

Rodbinska imena bizantinskega porekla

- 43. dož Giacomo Tiepolo (1229 – 1249), iz grškega Theopulos
- 45. dož Ranieri Zeno (1253 – 1268) Zeno je bil tudi bizantinski cesar v petem stoletju
- 46. dož Lorenzo Tiepolo (1268 – 1275), iz grškega Theopulos
- 107. dož Marcantonio Giustiniani (1684 – 1688)

Rodbinska imena rimskega izvora

Priimki nekaterih beneških dožev izhajajo še iz časov rimske republike in rimskega cesarstva:

- 7. dož Mauricio Galbaio (764 – 787)
- 8. dož Giovanni Galbaio (787 – 804)
- 16. dož Pietro Candiano I. (887 – 888)
- 17. dož Pietro Tribuno (888 – 912)
- 19. dož Pietro Candiano II. (932 – 039)
- 21. dož Pietro Candiano III. (942 – 959)

- 22. dož Pietro Candiano IV. (959 – 976)
- 24. dož Vitale Candiano (978 – 979)
- 23. dož Pietro Orseolo I. (976.– 978), iz ursus – medved
- 26. dož Pietro Orseolo II. (991 – 1009), iz ursus – medved
- 25. dož Tribuno Memmo I. 979 – 991)
- 73. dož Marco Barbarigo (1485 – 1486)
- 74. dož Agostino Barbarigo (1486 – 1501)
- 87. dož Nicolo da Ponte (1578 – 1585)

Frankovska rodbinska imena

- 35. dož Domenico Michiel (1117 – 1130)
- 33. dož Vitale Michiele (1096 – 1102)
- 40. dož Orio Malipiero (1178 – 1192)
- 66. dož Pasquale Malipiero (1457 – 1462)

Rodbinska imena priseljencev po krajih izvora

Nekateri priimki izdajajo kraje in dežele, od koder so prišli priseljenci:

- 5. dož Galla Gaulo (755 – 756), priseljenec iz Galije
- 65. dož Francesco Foscare (1423 – 1457), priseljenec iz Foscare
- 117. dož Marco Foscarini (1762 – 1763), priseljenec iz Foscare
- 116. dož Francesco Loredan (1752 –1762), priseljenec iz Loretta
- 114. dož Alvise Pisani (1735 – 1741), priseljenec iz Pise
- 36. dož Pietro Polani (1130 – 1148), priseljenec iz Pule (Pola)
- 80. dož Marcantonio Predisan (1553 – 1554), priseljenec iz Trbiža (Treviso)
- 103. dož Giovanni Pesaro (1658 – 1659), priseljenec iz Pesare

Venetska rodbinska imena beneških dožev

- 9. dož Obelerio Antenoreo (804 – 811)
- 51. dož Giovanni Soranzo (1311 – 1312)
- 49. dož Pietro Gradenigo (1289 – 1311)
- 53. dož Bartolomeo Gradenigo (1339 – 1342)
- 56. dož Giovanni Gradenigo (1355 – 1356)
- 64. dož Thomaso Mocenigo (1414 – 1423)
- 70. dož Pietro Mocenigo (1474 – 1476)
- 72. dož Giovanni Mocenigo (1478 – 1485)
- 85. dož Alvise Mocenigo I. (1570 – 1577)
- 110. dož Alvise Mocenigo II. (1700 – 1709)
- 112. dož Alvise Mocenigo III. (1722 – 1732)
- 118. dož Alvise Mocenigo IV. (1763 – 1778)
- 88. dož Pasquale Cicogna (1585 – 1595)
- 98. dož Francesco Erizzo (1631 – 1646)

- 105. dož Nicolo Sagredo (1675 – 1576)
- 30. dož Domenico Contarini I. (1043 – 1071)
- 42. dož Jacopo Contarini (1275 – 1280)
- 60. dož Andrea Contarini (1368 – 1382)
- 95. dož Francesco Contarini (1623 – 1624)
- 97. dož Nicolo Contarini (1630 – 1631)
- 100. dož Carlo Contarini (1755 – 1656)
- 103. dož Giovanni Contarini (1659 – 1675)
- 106. dož Alvisè Contarini (1676 – 1684)

Najstarejše rodbinsko ime Antenoreo po vsej verjetnosti izvira iz imena Antenorja, mitskega prvega kralja Venetov, pribežnika iz Troje. Upoštevati je treba dejstvo, da so ljudje, ki so se hoteli povzpeti, vedno radi poplemenitili svoj izvor in prevzeli ime plemenite ali božanske osebe. Ostalih sedem rodbinskih imen je venetskega ali slovanskega izvora, saj gre za priimke, ki so pomensko razločljivi s pomočjo slovenščine in ki so v slovenski obliki še danes razširjeni med Slovenci. Zgoraj navedena rodbinska imena so v sedanjih italijanskih oblikah, vzeta iz sodobnega seznama dožev. Stari srednjeveški zapisi kažejo še izvorne oblike priimkov, ki pa že imajo italijanske končnice – i, – o ali – e.

Priimek Sagredo nosi 105. dož Nicolo (1675 – 1676). Rodbinsko ime pomeni človek z gradu. Slovenska vzporednica je priimek Zagrada. Priimek je lahko nastal kot oznaka za človeka iz Zagrada (danes Sagredo, kraj severno od Gradeža na Gradiščanskem).

Numizmatični viri in izvor rodbinskih imen

Numizmatični viri razkrivajo prvotne oblike rodbinskih imen in njihovo postopno preoblikovanje v današnje oblike [2].

Soranzo - slika 1

Gradenigo - slika 2

Soranzo

Srebrni groši 51. doža Giovannija Soranza (1312 – 1328) nosijo na averu napis: .IO: SVPANTIO DVX, kar razkriva izvor rodbinskega imena - Zupanc. Priimek Zupan, Zupanc, Župančič je zelo razširjen med Slovenci in pomeni župan oziroma županov sin.

Gradenigo

Groši (grosso, Mayer 56) 49. doža Pietra Gradeniga (1281 – 1311) imajo napis: . PE . GRADONIGO. Rodbinsko ime pomeni don, dominus grada, castelanus ali kaštelan. Priimek Gradnik je zlasti razširjen med primorskimi Slovenci. Znan je slovenski pesnik Alojz Gradnik iz Medane v Goriških Brdih.

Mocenigo - slika 3

Cicogna - slika 4

Mocenigo

Napis je na averju srebrne oselle 118. doža Alvisa Moceniga iz leta 1765. Kar sedem dožev iz te rodovine je od 15. do 18. stoletja vladalo Benetkam. Mocenigo je poitalijančena oblika slovenskega priimka Močnik, ki je zelo razširjen med Slovenci. Priimek ima svoj izvor v pridevniku močen, kot lastnost osebe.

Cicogna

Napis je na averju cekina. Priimek Cigogna, ki ga nosi 88. dož Pasquale Cicogna (1585 – 1595) ima vzporednico v slovenskem priimku Čigon. Vzporednico pa ima tudi v rodbinskem imenu Čekon, glej tudi naselje Čekovnik v dolini Idrijce in vas Čiginj na Tolminskem. Po obliki pa so podobni tudi priimki na -nja: Sladkonja, Velikonja itd.

Erizzo

Napis je na averju skuda. Priimek 98. doža Francesca Erizza (1631 – 1646) je poitalijančena oblika slovanskega priimka Jerič ali Erič, na Hrvaškem Jerić, kar pomeni sin Jere.

Erizzo - slika 5

Contarini - slika 7

Contarini

Groši 47. doža Iacopa Contarinija (1275 – 1280), *Contarini - slika 6* nosijo napis: . IA : QTARIN. (quontarin)

Contarini

Kasnejši doži v 16. in 17. soletju imajo napis CONTARINI - *Contarini - slika 7*.

Contarini - slika 6

Priimek Contarini izgleda čisto italijanski, vendar je zagotovo venetskega izvora. Ta rodovina spada med najstarejše beneške rodbine, saj je njen prvi dož vladal Benetkam že v 11. stoletju (30. dož Domenico Contarini, 1043 – 1071). Rodbina je dala Benetkam osem dožev v sedmih stoletjih, od 11. do 17. stoletja. Rodbinsko ime pomeni sin gontarja. Gontar je pastir, tisti, ki goni živino na pašo (primerjaj zemljepisno ime Gonte). V Sloveniji so znane vzporednice – priimka Gantar in Žontar, ki imata isti pomen in izvor.

Kontarini je tudi zaselek in hrib med Bertonglo in Bujami.

Zaključek

Navedene primere rodbinskih imen lahko pojasnjemo kot slovenske, saj so Slovenci tedaj naseljevali obsežne predele vzhodno od Benetk v današnji pokrajini Furlanija – Julijska krajina, pa tudi širše zaledje Ogleja in Gradiško. Po drugi strani pa tudi ni razloga, da nekatera od teh rodbinskih imen ne bi izhajala prav od prvotnih prebivalcev Venetov, ki so dali mestu ime. Za to govori več indicev, od republikanske oblike vladavine, ki temelji na ljudski demokraciji, kakršno pozna tudi karantansko pravo, do nekaterih šeg, ki so se ohranjale v Benetkah skozi stoletja. To potrjujejo tudi nekateri izrazi ali poimenovanja, na primer za Benetke tako značilne oznake za plitvine, ki opozarjajo čolnarje, da ne nasedejo. To so iz treh pri vrhu povezanih kolov, ki so zabiti v dno in se imenujejo **tricoli!** Pričujoči članek naj vzbudi še nadaljnja raziskovanja v tej smeri.

Literatura

G Lorenzetti , *Venice and its Lagoon*, Edizioni Lint, Trst 1975.

H Meyer, *Die Münzen der Republik Wenedig*, Meyer&Meyer, Aachen, 1984.

Povzetek

Benetke, pristanišče na severu Jadranskega morja, se imenuje po Venetih, za katere vemo, da so že od železne dobe naseljevali vso današnjo pokrajino Veneto. Beneška republika je bila država s tisočletno tradicijo in zgodovino. Vladali so ji doži, ki so bili voljeni izmed članov pomembnih plemiških družin. Rodbinska imena teh družin odražajo tudi zgodovino beneške države. Nekatera izvirajo iz romanskih, bizantinskih in frankovskih korenin. Kar 8 različnih priimkov od 23 beneških dožev se lahko razloži s slovenskim ali venetskim izvorom. Največ jih ima vzporednice v sedanjih slovenskih priimkih: Gradenigo - Gradnik, Mocenigo - Močnik, Cicogna - Čigon ali Čekon in Erizzo - Jerič. Ta rodbinska imena so podana na kovancih v latinski ali v italijanski obliki. Najstarejši napisi na velikih kovancih: G. Soranzo in J. Contarini razkrivajo njihove slovanske izvore: Zupan, Gantar in Žontar.